



HIZKUNTZ PLANGINTZAK ETA EUSKALDUNTZE-ALFABETATZEA, ELKARREN OSAGARRI

Arkaitz Zarraga

Aita Villasante Udal Euskaltegi irakaslea

Helbide elektronikoa: arzazu@terra.es

1. EGOERAREN DIAGNOSTIKOA

Honako artikulua, HIZNET ikastaroko sakontze egitasmoan oinarrituta dago, http://hiznet.asmoz.org/images/stories/ikerketa_lanak/AZarraga,LMartinez,MJaiio.pdf orrian ikusgai. Bertan euskaltegi ezberdinetako 183 ikasleri egindako inkesten bidez burututako lan enpirikoa erabili dugu, artikulua hauek dakartzagun hausnarketa eta proposamenak egiteko. Ikasleek duten motibazioa aztertu dugu, euskaltegietara bultzatzen dituzten arrazoiak ezagutzearren. Gure susmoa, neurri handi batean tituluren bat behar dutelako etortzen direla zen, eta neurri handian bete-betea asmatu dugu. Bide batez eskerrik beroenak eman nahi dizkiegu HIZNET ikastarorako ikerketa egiten lagundu diguten AEK-ko Foruko Barnetegiko eta Gernikako euskaltegiak, Basauriko Udal Euskaltegiak, Bilbo Zaharra euskaltegiak, Ulibarri Euskaltegiak eta Zornotzako Barnetegiko lagunei. Bihoaz eskerrik beroenak ere, noski, gure lanaren tutorea izan den eta artikulua hau idaztera bultzatu nauen Maria-Jose Azurmendi irakasleari. Lan hori egiteko arrazoiak argia izan da. Euskalduntze-alfabetatzean urte batzuk daramatzagun irakasleak izaki, egunerokotasunean topatzen dugun errealitateak kezkatu egiten gaitu. Ikasgeletatik ikasle asko pasatzen dira, helburu, izaera, kezka, gaitasun,

eta sentsibilitate ezberdinekin. Baina ez dugu nabaritzen hauek euskararen normalizazioan duten eragina egiten den esfortzuaren adinekoa denik. Euskaltegietatik irteten diren hiztunek ez dute hizkuntza normaltasunez erabiltzeko aukerarik eta, ondorioz, euskaldun moduan jarduteko ere ez.

Gure tesiaren mamia laburbilduz, gure ustez, perfilen sistemak, euskaltegiatara ikasle asko bultzatzen baditu ere, motibazio txarra eragiten die. Sarritan azpimarratzen den bezala, hauengan euskaraz aritzeko motibazio egokia eragiteko, euskaltegia ez da nahikoa. Euskara egoera gutxituan egonik, bizitzeko beharrezkoa ez izateaz gain, askotan hizkuntza erabiltzeko aukera gutxi egoten da, are gehiago zenbait lurralde eremu eta gizarte arlotan. Gauzak horrela, Plangintzak dira egun euskalduntze prozesuan aurrera egiteko bidea, eraginkorra eta ilusio sortzailea. Testuinguru ezinhobea gure ikasleak trebatzeko eta motibatuzeko. Trebatzeko, ikasleak erabilera errealean jarduteko aukera izango duelako eta esanguraz hornitutako ikas-prozesua burutzeko elementuak eskainiko dizkigulako; motibatuzeko, ikasleen aurrerapausoek eragin zuzena izango dutelako plangintzaren aurrerabidean. Gainera, HABEren Helduen Euskalduntzerako Oinarrizko Kurrikulua, irakaskuntza mailan, metodologia komunikatibo eraginkorrean asmatu ahal izateko tresna egokia izan daiteke. Gainera, Europako Erreferentzi Marko Bateratuak ikaslearen ikas-prozesuan eragiten duten elementuak zehazteaz gain, hauen deskribatzaile mailakatuak proposatzen ditu. Testuinguru bakoitzari egokitu beharreko deskribatzaile hauek helburuen zehaztapenerako, programaziorako, eta ebaluaziorako guztiz erabilgarriak izan daitezke.

Hau guztia kontuan izanda, euskalduntze-alfabetatzea plangintzetan integratzeko egokitze-prozesu bat egin beharko litzateke, lurralde irizpidez antolatuta dauden euskaltegiez gain, arlokako bereizketa ere bultzatuz. Honek, noski, aldaketa esanguratsuak eskatuko ditu aritzeko eta antolatzeko moduan arlo eta maila ezberdinetan.

Gure ikerketatik ondoriozta daitekeenez, hizkuntzaren zailtasuna, denbora, dirua, hizkuntza erabiltzeko aukerarik eza eta hizkuntza ezagutzeko beharrik eza, kontra dauzkagun elementu garrantzitsuak dira. Horren ondorioa da herritar asko ez direla motibaturik edo euskara ikas-tera bultzaturik sentitzen eta, kontuak kontu, euskaraz aritzeko gaitasuna dugunok % 33 baino ez gara. Baina aurrera egin beharra dago. Euskaltegitik inoiz pasatu ez diren herritar elebakarrak asko dira, baina gainera, gaur egun Euskal Herriko euskaltegiatan dauzkagun ikasle asko eta askoren motibazioa eskasa da. Hau da, euskaltegiatara joaten diren ikasle gehienak titulu ofizialen bat lortzeko joaten dira. Askoren helburu nagusia lan jakin baterako eskatuko dieten azterketa gainditzea da. Horretarako, ahalik eta denbora gutxienean, ahalik eta azterketa gaindiztetik hurbilen egotea da bilatzen dutena.

Gainera, azterketek eragindako presioak jarreran eragiteaz gain, ikas-prozesuan ere garrantzi handia hartzen du. Ikasleek urratsetan gora

Gure tesiaren mamia laburbilduz, gure ustez, perfilen sistemak, euskaltegiatara ikasle asko bultzatzen baditu ere, motibazio txarra eragiten die. Sarritan azpimarratzen den bezala, hauengan euskaraz aritzeko motibazio egokia eragiteko, euskaltegia ez da nahikoa. Euskara egoera gutxituan egonik, bizitzeko beharrezkoa ez izateaz gain, askotan hizkuntza erabiltzeko aukera gutxi egoten da, are gehiago zenbait lurralde eremu eta gizarte arlotan. Gauzak horrela, Plangintzak dira egun euskalduntze prozesuan aurrera egiteko bidea

Gure ikerketatik ondoriozta daitekeenez, hizkuntzaren zailtasuna, denbora, dirua, hizkuntza erabiltzeko aukerarik eza eta hizkuntza ezagutzeko beharrik eza, kontra dauzkagun elementu garrantzitsuak dira. Horren ondorioa da herritar asko ez direla motibaturik edo euskara ikastera bultzaturik sentitzen eta, kontuak kontu, euskaraz aritzeko gaitasuna dugunok % 33 baino ez .

egitea dute helburu. Erdietsitako euskara maila ez dute egoera ezberdinetan jarduteko lortutako gaitasunaren arabera neurtzen, baizik eta urtean zehar egindako urratsen kopuruagatik. Ikas-prozesua azkartzea bilatzen dute, euskara modu naturalean eta aberastasunez ikasi beharrean azterketaren ereduari jarraituz. Hori dela eta, hausnartu ere ez dute hausnartzen egindako ibilbidearen inguruan. Ondorioz erabilerarako motibazioa garatzetik urrun daude; ez dute egoera errealean erabiltzeko aukerarik bilatzen eta dituztenak ere ez dituzte baliatzen. Gainera, askotan, ikasleek zuzentasunari gehiegi erreparatzen diote eta kale egiteko beldurrrak komunikatzea galarazten die. Beste batzuetan klasean erabiltzen duten hizkuntza oso urrun geratzen zaio kaleko solaskideari, eta ikasleak antzeman egiten du urruntasun hori. Zentzu honetan, euskal hiztunen komunitatearen jarrera ona funtsezkoa izango da. Atzerritar batek euskara ikasten duenean, txalotu eta lagundu egiten diogu, baina euskaldun berriarekin ez dugu berdin jokutzen.

Perfila lortzeko azterketek baina, arazo larri bat daukate: tranpa egin ahal zaie. Mundu guztiak daki zeintzuk urrats eman beharko dituen nahi duen titulua lortzeko. Gauzak horrela, eginbeharreko horiek egitera bideratutako ikas-prozesua egitea besterik ez dago. Ariketa bakoitzak badu bere estrategia, eta gaur egun euskaltegi askotan teknika horiek lantzen ematen dituzte ikasleek orduak eta orduak.

Horregatik, irakasleok ondotxo dakigu urtero-urtero “milagroak” gertatzen direla. Guk ontzat emango genituzkeen askok ez dute gainditzen, edo krudelagoa dena, euren lana euskaraz ederto beteko luketen askok ez dute gainditzen, eta urtean zehar gaitasun eskasa erakutsi duten beste batzuek, ordea, gainditu egiten dute. Estrategia ezberdinak erabiliz, azterketak egiten egundoko trebezia lortzen dute eta, gure harridurarako bada ere, gainditu egiten dute. Urte osoan egindako lanak ez du inolako onespentik edo baliorik lortzen titulurik lortu ezean, izan ere, urtean zehar egindako ibilbideak ez du inolako pisurik emaitzetan, ezta irakasleen ebaluazioak ere.

Bestalde, hurrengo azterketan idazlana gainditu behar duenak ez du ahozkoa landu nahi izango, eta laster ahozko proba gainditu beharko duena, goiz eta arratsalde ibiliko da norbait bere artikulutxo laburbildu nahian. Ikasle askok sinonimo zerrenda ikaragarriak ikasten dituzte buruz, eta nahikoa izaten da “agian” esatea “akaso”, “beharbada”, “apika” eta beste zazpi hitz gaineratzeko. Txiste bat kontatzen jakin gabe, Lekeition edatean darabilten onomatopeia ezagutuko dute (hori bai, tesuingurutik erabat kanpo), bai donostiarrek bai iruñarrek.

Gainera, ikasleek azterketa pila bat egiten dituzte, aukera gehiago izateko azterketa guztietara aurkeztu ohi dira eta. Adibidez, goi mailako titulua lortu nahi duen irakasle-gaia EGA, Hizkuntz Eskolako Goi Zikloa, IRALEko 2.HE, eta HAEEko 3.HE lortzeko azterketetara joango da. Ikasleak oposizioak noiz sortuko egoten dira, azterketa bat egin ahal izateko. Jakina, honek ikaslearen arreta erabat desbideratzen du.

Gainera, urteak dira zenbait azterketa ez direla aldatu. EGA azterketa sortu zenetik urte asko joan dira, baina oinarrian azterketak berdin jarraitzen du. Funtsean, ariketa berdinak dira (oraingoa laburragoa), itemen zailtasun maila eta zenbait ebaluazio irizpide aldatuta. Gaur egun, hizkuntzaren irakaskuntza ikuspegi komunikatibo eta funtzional batetik ikusten dugun aldetik, ez dirudi oso egokia hain mugatua den ebaluazio sistemarekin jarraitzeak. Sinonimoek, berridazketek eta abarrek ez dute ebaluazio egokia egiten (Hizneteko lanean sakonago aztertu ditugu ariketa hauek)

Horretaz gain, erizain batentzat, suhiltzaile batentzat eta Haur Hezkuntzan arituko den irakasle-gai batentzat gauza berdinak lantzen ditugu, azterketa ereduak halaxe eskatzen dutelako. Haur Hezkuntzakoak alkateari makina bat gutun idatziko dizkio, baina ez du ipuin bakar bat kontatuko. Ez dugu kontuan hartzen ikasleak hizkuntza zein testuingurutan eta zertarako erabiliko duen, baizik eta zein ariketa mota menperatu behar dituen. Ondorioz, ikasleari zaila egiten zaio bere burua euskaraz normaltasunez aritzen irudikatzea eta, beraz, nekezago egingo zaio ikastea.

Nolabait esateko, azterketetan eskatzen dena ikasketa prozesuaren helburu bihurtzen da. Bertan eskatuko dizkiguten testu generoak landuko ditugu, bertan agertu ohi diren hitzaldi ereduetan trebatuko ditugu ikasleak, eta abar. Beraz, finean, euskalduntzen lagundu nahi dugun ikaslearen “perfila” azterketek ematen digute, eta ez berak izango dituen beharren eta nahien nolakotasunak.

Kontuak kontu, nahiz eta egia borobila den lana aurkitzeko perfilak eskatu ezean gure ikasleen erdiak baino gehiagok ez lukeela euskara ikasiko, ezin dugu ukatu azterketa bat gaingitu beharrak presio handia sortzen diela eta horrek jarrera negatiboa eragiten diela. Beraz, bide berriak urratu beharko lirateke. Seguruenik, gure hizkuntzaren eta gizartearen ezaugarriak kontuan hartuta, ebaluaziorako modu egokiagoak bilatzeak asko lagundu ahal digu emaitzak hobetzen.

2. PLANGINTZEN BIDEA

Azken hamarkadan euskara normalizatzeko plangintzak agertu dira indarrez. Gure ustez, hementxe dago, hain zuzen ere, gure motibazio arazoei eta ikas-prozesuari norabide berria emateko aukera. Plangintzak dira hizkuntza esparru ezberdinetara zabaltzeko dugun bidea. Euskalduntze-alfabetatzea hauen barruan kontenplatu behar dugu; hauetara bideratuta eta hauen osagarri eta sustatzaile. Horretarako, egun dauden tresna eta baliabideak aztertu behar ditugu eta hizkuntzaren irakaskuntza eta ebaluazioa bideratu. Ikasleak partaide bihurtuz gero, beren jarraera hobetuko da eta motibazio hobea izango dute. Hasierako motibazio instrumentaletik berez lortutako motibazio integratzaile batera pasatzeko modua izango da. Honela baino ez dugu lortuko euren euskalduntze prozesuarekiko atxikipena.

Horregatik, irakasleok ondotxo dakigu urtero-urtero “milagroak” gertatzen direla. Guk ontzat emango genituzkeen askok ez dute gaingitzen, edo krudelagoa dena, euren lana euskaraz ederto beteko luketen askok ez dute gaingitzen, eta urtean zehar gaitasun eskasa erakutsi duten beste batzuek, ordea, gaingitu egiten dute. Estrategia ezberdinak erabiliz, azterketak egiten egundoko trebezia lortzen dute eta, gure harridurarako bada ere, gaingitu egiten dute.

*Horretaz gain, erizain
batentzat, suhiltzaile
batentzat eta Haur
Hezkuntzan arituko den
irakasle-gai batentzat
gauza berdinak lantzen
ditugu, azterketa ereduak
halaxe eskatzen dutelako.
Haur Hezkuntzakoak
alkateari makina bat
gutun idatziko dizkio,
baina ez du ipuin bakar
bat kontatuko. Ez dugu
kontuan hartzen ikasleak
hizkuntza zein
testuingurutan eta
zertarako erabiliko duen,
baizik eta zein ariketa
mota menperatu behar
dituen.*

Aditu guztien arabera, gure hizkuntzak aurrera egingo badu neurriak azkar hartu behar dira. Argi dago hizkuntzaren berreskurapenean erdibidean geratzea ez dela konponbidea. Datozen urteotan munduan milaka hizkuntza galduko dira gauzak asko aldatzen ez badira. Gurea, noski, egoera larrian dagoela esan dezakegu. Globalizazioaren garaian txikiak larri ibiliko dira, baina bidea antolatuta eta baliabideak jartzen badiugu, urrats garrantzitsua emateko moduan egongo gara.

Dakigunez, plangintzak, ezberdinak dira aplikazio esparru, helburu, iraupen, dimentsio eta abarri dagokienean, baina guzti-guztiek dituzte plangintzaren eragileak eta parte hartzaile edo jasoleak. Zentzu horretan, geure erabilera plan ezberdinetan parte hartzaileak izango diren langile, guraso, gazte edo aisialdiko monitoreak, beraien plangintza ezagutzeaz gain, horren aldeko jarrera izatea funtsezkoa izango da, subjektu aktibo izan eta eragile garrantzitsu bihurtzeko. Plangintzak arrakasta izateko, plangintzaren subjektuak izango direnek, plangintza horren berri izan, diseinuan parte hartu eta helburuak barneratzea litzateke egokiena.

Zalantzarik gabe edozein mikro-plangintzatan bezala gizarte osoan ere, ezer baino lehen euskalduntze prozesuari buruzko eztabaida zabaldu egin behar da. Plangintzen sozializazioa eragin beharko litzateke eta horien aldeko kontzientzia piztu. Plangintzak garatu eta aurrera atera ahal izatea edozein enpresaren edota gizarte osoaren nagusitasunaren adierazle da zalantzarik gabe, baina horretarako gizarteak nolabaiteko ezagutza edo heziketa behar du. Gure gizartearen zati izugarri handi batek, ez luke inondik inora gaintutuko euskararen biziberritzearen inguruko galdetegirik errazena ere. Gure ikasle direnek ez dakite ezer askorik hizkuntz politikaz, baina are gutxiago sekula euskaraz ikasi ez dutenek. Komunikabideetan euskarari buruzko berriak oso urriak dira, eta gainera aztertzea litzateke zer nolako tratamendua ematen zaion gaiari. Euskarazko komunikabideetan izan ezik, inon ez da euskalduntze planei buruzko eztabaidarik egiten eta informazio askorik ere ez da zabaltzen.

Ikasleak plangintzaren protagonistak izan behar dira, plangintzaren objektuak batetik, baina subjektu bihurtu beharko ditugunak. Jakin bada-kigu ikasleek duten motibazio instrumental hori, ondo bideratuz gero, ona ere izan daitekeela. Hortaz behar bezala baliatuz gero ikasleari bestelako motibazioa, irrikak, jakin-mina, eta beharrianak sortu ahal zaizkio.

Irakasleak eta ikasleak plangintzaren diagnostikoan eta helburuen identifikazioaren zehaztapenean parte hartzen duten neurrian, horiek lortzera begira programatu beharko da, etengabeko ebaluazioaren bitartez programak moldatu eta berbideratzeko zabalik utziz. Jakina! Euskalduntze-alfabetatzearen ardura ez litzateke soilik irakasle, entrenatzaile, kazetari, edo guraso euskaldunak sortzea, baizik eta euskaldun osoak sortzea.

Bestetik erdaldunengan heldzea ere funtsezkoa izango da, euskalduntzera bultzatuz eta euren jarrera positibizatuz. Euskaltegira hurbiltzen ez badira, agian euskaltegia hurbildu beharko genieke.

Esan beharrik ere ez dago, jatorrizko hiztunak plangintzaren erdigunea izan behar dira. Eurek emango diete euskalduntze prozesuan daudenei beharrezkoa duten elkarreragina, eredia eta, nola ez, motibazio integratzailea. Hauekin harremanetan sentituko dira euskaldun ikasleak arlo ezberdinetan. Beraz, euskal hiztunak ere hizkuntz politikaren alde aktibatzea funtsezkoa izango da.

Gizarte esparru ezberdinetan eragitea da, beraz, hizkuntza-plangintzen helburu nagusia. Bai Euskarari eta EBPN dira egun indarrean ditugun plan estrategikoak. Hauek normalizazioa antolatzea bilatu dute eta, urrats garrantzitsua izan dira, batez ere eragin beharreko esparruak identifikatzea ekarri dutelako eta, lurraldekako prozesuaz gain, arlokakoa bultzatu nahi dutelako. Era berean euskalduntze-alfabetatzearen norabidea edo ikusmira zabaldu egin behar dela uste dugu, eskualdekako edo herrikako sareaz gain arlokakoa bultzatu beharko litzateke.

Euskaltegietan matrikulatutako ikasleen helburuei erreparatzen badiegu (gehienetan titulua), azkar ikusiko dugu gure ikasleak klasera bultzatzen dituen testuinguru nagusia ez dela herria, arloa edo esparruak baizik. Horretaz gain, argi dago zenbait esparru oso arrotzak zaizkiola euskarari eta eragin handia dutela lurralde osoko biztanleengan, hala nola komunikabideak, arlo sozio-ekonomikoa, osasungintza eta abar. Era berean, kontuan hartu behar dugu, arlokako lanak, egoera soziolinguistiko ezberdina duten guneetako herritarrak harremanetan jartzea ahalbideratuko digula. Zonalde ez-euskaldunetako biztanleentzat aukera paregabea izango da gerora herriko plangintzetan subjektu aktibo bihurtu ahal izateko. Motibazio instrumentalak motibazio integratzailea ekarriko dio, zalantzarik gabe. Hau guztia horrela izanik, arlokako euskalduntze plangintzak ugaritzea izan beharko litzateke helburua. Ikasle kopurua handitzeaz gain, arlo eta gune ezberdinetan eragingo genuke, bertako euskaldunei euskaraz aritzeko aukera emateaz gain, besteengan euskara ikasteko beharra eta irrika sortuz.

Euskalduntze-alfabetatzea plangintza ezberdinetako tresna izan behar da; oso garrantzitsua, baina beste atalen osagarri. Ikastaroak plangintzetan txertatu behar dira. Plangintza bakoitzean, diagnostikoa egitean gabezi batzuk antzemango dira. Batzuk hizkuntz paisaiarekin lotutakoak izango dira, beste batzuek araudiaren egokitzapena eskatuko dute, eta beste batzuek subjektu bakoitzaren hizkuntz gaitasun mailarekin zerikusia izango dute. Langile, guraso edota dendari bakoitzak lortu beharreko gutxieneko maila kontuan hartuta, bete behar dituen funtzioen araberrako programazioa burutu beharko litzateke. Hau da, testuinguru bakoitzean dauden berezitasunak kontuan hartuta, langile bakoitzaren ezaugarri eta beharrei erantzun beharko genieke, horiei begira programatuz. Aldi berean, bere lana euskaraz betetzen laguntzen saiatuko gineteke, alboan egonez eta bere arazo errealei erantzunez. Europako Erreferentzi Marko Bateratuan berariaz aipatzen da atalase mailatik gora-

Plangintzak dira hizkuntza esparru ezberdinetara zabaltzeko dugun bidea. Euskalduntze-alfabetatzea hauen barruan kontenplatu behar dugu; hauetara bideratuta eta hauen osagarri eta sustatzaile. Horretarako, egun dauden tresna eta baliabideak aztertu behar ditugu eta hizkuntzaren irakaskuntza eta ebaluazioa bideratu. Ikasleak partaide bihurtuz gero, beren jarrera hobetuko da eta motibazio hobea izango dute.

***Irakasleak eta ikasleak
plangintzaren
diagnostikoan eta
helburuen
identifikazioaren
zehaztapenean parte
hartzen duten neurrian,
horiek lortzera begira
programatu beharko da,
etengabeko ebaluazioaren
bitartez programak
moldatu eta
berbideratzeko zabalik
utziz. Jakina!
Euskalduntze-
alfabetatzearen ardura ez
litzateke soilik irakasle,
entrenatzaile, kazetari,
edo guraso euskaldunak
sortzea, baizik eta
euskaldun osoak sortzea.***

ko urratsetan ikaslearen beharretan gertatzen diren aldaketak kontuan hartuta burutu behar dela ikas prozesua.

Nolabait esateko, euskalduntze prozesua plangintzaren bultzatzailea izango da. Beren-beregi ikaslearen benetako eragin guneari begira egonik, presentzia eta eragin handia izango bailuke. Era beran, plangintza bera testuinguru egokia izango litzateke ikaslea euskaraz bizitzeko.

Noski, honek plangintzetan eragingo luke. Batetik, nolabait esatearren, euskaltegia lantokian txertatzeak bultzada handia suposatuko dio prozesuari. Bestetik, plangintza bera, euskalduntzearen beharizanetara moldatu beharko litzateke. Adibidez, euskaraz funtzionatuko duten atal edo "bide osoak" zabaltzea proposa liteke, adibidez, ikasten ari direnek praktikak egiteko aukera izan dezaten. Atal edo lerro hauek, gainera, beste atalak euskalduntzeko eredu eta esperientzien bilgune izango dira. Aurreko batean esan bezala, Galdakaoko ospitalean lanean dauden eta Euskal Herri osoko euskaltegietan euskara-ikasten dabiltzan guztiek euskaltegia bertan izango balute, bertan gertatzen diren komunikazio egoeretan trebatuko bagenitu, unean uneko laguntza praktikoa emango bagenie, egundoko bultzada izango litzateke euskararen normalizazioa bultzatze aldera. Erabileran eragin zuzena izango genuke eta erabiltzaile guztiak euskaraz aritzera animatuta sentituko liriteke.

Honek ikasleari epe motzerako helburuak ezartzea eragingo dio. Helburu eskuragarriak izango direnez, lorpenak txikiak baina garrantzitsuak izango dira eta ikasteko motibazioari eusten lagunduko diote. Gainera, ikasleak bere ibilbidearen inguruko hausnarketa egingo du, aurrerago ikusiko dugunez, portfoliaren edo guk asma ditzakegun auto-ebaluaziorako tresnen laguntzaz.

3. BALIABIDE DIDAKTIKOAK

Aurreko atalean esan bezala, euskararen normalizazio prozesuari bultzada berria eman ahal zaio plangintza ezberdinetan euskalduntze-alfabetatzea txertatuz. Gainera, tresna berriak agertu dira: atazetan oinarritutako irakaskuntza, Europako Erreferentzi Mailetako deskribatzaileak, auto-irakaskuntza, ebaluazioa... Teorizazio eta hausnarketa sakonen ondoren tresna berriak agertu zaizkigu. Hizkuntzaren ikaskuntza naturalagoa proposatzen dute, elkarerragina bilatuz eta egoera errealean erabiltzera bideratuz. Kurrikulu berria eta Europako Erreferentzi markoa dira haue-tako batzuk.

HABEren HEOKek arlo ezberdinetan eragin nahi du: "euskaltegien autonomian, zentro nahiz irakasleen programazioetan, ikasleen partaidetzan, mailaketan, metodologian, ebaluazioan..." Esan dezakegu, aplikazioan asmatuz gero, orain arteko egoerari iraulketa sakona emateko gutxieneko irizpide batzuk ematen zaizkigula, orain arteko euskalduntze-alfabetatzearen eragina handitzeko eta bere eragin esparrua zabaltze-

ko. Baina horretarako, derrigorrean ebaluazio sistema egokitu beharko litzateke.

Hiru oinarri nagusi ditu: zer, nola eta non. Batetik, euskara ikasten duen ikasleak zer ikasten duen zedarritzen laguntzen du. Bigarrenik, hizkuntzaren eskurapenean aktibatzen diren prozesuak eta parte hartzen duten elementuak definitzen saiatzen da. Azkenik, ikasten den hizkuntza bere testuinguruan kokatzen du, hau da, normalizazio bidean dagoen hizkuntzaren errealitatea aipatzen du. Normalizazio linguistikoaren ikuspegitik, argi dago ez dela gauza bera hizkuntza normalizatua edo normalizatu gabea ikastea. Hizkuntza normalizatua esparru guztietan dago eta, ondorioz, ikasleek kalean aurkitzen dute ikasten duten hizkuntzan edozein funtzio garatzeko aukera. Gure kasuan, berriz, euskarak baditu arrotzak zaizkion hainbat eremu.

Horregatik, kurrikuluan ikasleei ingurune euskalduna bilatzen lagundu behar diegula aipatzen da. Hala ere, argi uzten du euskaltegia ez dela ingurune euskalduna emateko ardura duen bakarra, paper garrantzitsua jokatu behar badu ere. Baina argi dago, kurrikuluan esaten denez, ingurune ez euskaldunetan euskaltegiak eskaini behar diola ikasleari euskaraz aritzeko aukera. Horretarako ikasleari inguru berriak eskaintzeaz gain, bere ingurua ere euskalduntzen ahalegindu behar gara eta, aldi berean, ikaslearengan euskara erabiltzeko motibazioa piztu. Euskaltegian euskara maila egokia ematen lagundu behar zaio ikasleari, baina aldi berean, bere ingurunean eragin behar da. Horretarako planifikazio orokorrako bat behar-beharrezkoa izango da, ikaslea prozesu horretako protagonista bihurtuz eta euskaltegia bera inplikatur, sustatzaile lana egin dezan.

Alderdi sozialean berebiziko garrantzia hartzen duen beste errealitate bat ere biltzen du HEOK-ek, euskarak duen mehatxu handienetako bat, hain zuzen ere: euskara ez da beharrezkoa gure gizartean.

Hizkuntzari dagokionean, ikasleak ikasten duena definitzeaz gain, orain arteko irakasteko moduen egokitzapen bat planteatzen du. Orain arteko ereduak akatsak aipatu eta modu egokiak planteatzen ditu.

Ezagutzatik erabilerara

Sarri askotan nahikotzat jo izan da hizkuntza ezagutzea komunikazio egoeretan erabili ahal izateko. Horretarako, ariketa kontrolatuak arauen azalpenekin tartekatu dira. Baina argi dago hau ez dela nahikoa egoera errealean erabili ahal izateko. Ikasleari egoera errealean erabili ahal izateko aukerak eskaini behar zaizkio. Bere trebetasunak erabiliz, komunikazio gaitasuna garatzeko modua bilatzera bultzatu behar dugu. Honek ez du esan nahi ariketak eta egitura eta elementu linguistikoen irakaspena baztertu behar ditugunik, baina ezagutza formaletik ezagutza instrumentalerako urratsa eman beharra dago.

*Hau da, testuinguru
bakoitzean dauden
berezitasunak kontuan
hartuta, langile
bakoitzaren ezaugarri eta
beharrei erantzun beharko
genieke, horiei begira
programatuz. Aldi berean,
bere lana euskaraz
betetzen laguntzen
saiatuko ginateke, alboan
egonez eta bere arazo
errealei erantzunez.
Europako Erreferentzi
Marko Bateratuan
berariaz aipatzen da
atalase mailatik gorako
urratsetan ikaslearen
beharretan gertatzen diren
aldaketak kontuan
hartuta burutu behar dela
ikas prozesua.*

*Galdakaoko ospitalean
lanean dauden eta Euskal
Herri osoko
euskaltegietan euskara-
ikasten dabiltzan guztiek
euskaltegia bertan izango
balute, bertan gertatzen
diren komunikazio
egoeretan trebatuko
bagenitu, unean uneko
laguntza praktikoa
emango bagenie,
egundoko bultzada
izango litzateke
euskararen normalizazioa
bultzatze aldera.
Erabileran eragin zuzena
izango genuke.*

Sistema sintetikotik sistema analitikora

Orain artean, unitate didaktikoz osatutako ikas prozesua burutu izan da. Baina argi dago arauen metatze hutsa ez dela nahikoa hizkuntzaren erabilera egokia bermatzeko. Sistema analitikoan bloke naturalak eskaintzen zaizkio. Benetako helburu bat lortzeko (ataza) jarraitu beharreko ibilbidea jorratuz, hizkuntzaren alderdi ezberdinak lantzen dira, bai eta ikaslearen gaitasun eta trebetasun ezberdinak ere. Beti horrela izango ez bada ere, plangintzen barruan ikasleen alorrarekin lotutako gaiak eta egoerak landuko ditugu. Zeregin bakoitzerako, hizkuntz jarduera ezberdinak egin beharko ditugu. Hauek testu mota ezberdinetan gauzatuko dira eta bertan aurkituko ditugu bai arau gramatikalak, bai osagai semantikoak. Hala ere arrisku bat badago: blokeak eduki gramatikalei edo semantiko-ei begira antolatzea, hain zuzen ere.

Produktutik prozesura

Orain arte ekoizpenari eman izan zaio garrantzia. Ariketak zuzendu eta emaitzak neurtzea izan da gure egitekorik ohikoena, bideari garrantzi handirik eman gabe. Kurrikulu berriak bideari ematen dio garrantzia. Horretarako ikaslearen parte hartzea ezinbestekoa da. Ikas-prozesua ikasleari begira egiten da. Estrategian asmatzean dago koska. Gure ustez berebiziko garrantzia dauka atal honek. Ikasleak arlo edo gune baten hizkuntz plangintzaren parte sentituz, bere bidearen nondik norakoei garrantzia emango die, markatu beharreko helburuei eta jorratu beharreko alderdiei erreparatu. Bere bidearen adierazlerik garbiena, eskuratzen duen gaitasun komunikatiboa izango da eta, ondorioz, plangintzaren barruan bete ditzakeen funtzio berriak.

Esalditik testura

Kohesioak eta koherentziak berebiziko garrantzia hartzen dute. Horretarako baliabide ezberdinak ditugu: eskema, mintzagaia, ideien antolaketa.

Faktore sozio-kontestuala, estilistikoa, kulturala eta hitzezkoa, bate-tik, eta bestetik testu motak edo generoak eta testuingurua (xedea, formaltasun maila, komunikazio egoera, hizkera...). plangintzaren testuinguruan aurkituko ditugu ondoen, ikaslearen testuinguruan sortzen diren diskurtsoak, testu errealak ekoiztuz landuko baititugu.

Zuzentasunetik egokitasunera

Zuzentasunaren (gramatikotasunaren) kontzeptu itxitik egokitasunera pasatu beharra dago. Gauzak horrela, ikasleak eta irakasleak hizkuntzaren zuzentasunari erreparatu beharko badiote ere, bere funtzioak betetze-

ko eta bere esparruko testuak ekoizteko beharko dituen gaitasunak eta trebetasunak lantzeari eman beharko diote garrantzia. Honela hizkuntza errazagoa eta funtzionalagoa irudituko zaie ikasleei. Egun dugun ebaluazio sistemak zuzenki eragiten du arlo honetan. Baita, lehen aipatu bezala, “euskaldun berriekiko” jarrera ere.

Gaitasun linguistikotik gaitasun komunikatibora

Hizkuntzaren jabe egiteko, esaldi zuzenak egiteaz gain, komunikazio ekintza egokietan egin beharra dago. Gaitasun linguistikotik komunikazio gaitasunera pasatu beharra dago. (Taberna batean ezin da “gorri bat eman zeniezadake?” esan).

HEOkeK lau azpi-gaitasun bereizten ditu: linguistikoak, testualak, soziopragmatikoak, eta estrategikoak. Hauek ikasle bakoitzak bere funtzioak betetzeko dituen beharren arabera landu beharko genituzke, hau da, bere testuinguruak esango digu zeintzuk diren ikasleak beharko dituen gaitasun linguistiko premiazkoenak, testuinguruan izan ohi den erabilera moldatzeko landu behar dituen abileziak, zeintzuk testu mota erabili behar dituen... Adibidez, Haur Hezkuntzako irakasleak ipuinak edo haur hizkera landu beharko ditu, baina saltzailea produktuen katalogoak sortzen eta aurkezpenak egiten trebatu beharko da. Kurrikulu honetan horien arabera antolatuta dira edukiak, helburuak eta ebaluazio irizpideak.

Alderdi psikopedagogikotik begiratuta, ikasketa esanahiduna bultzatzen da. Ikasleari hurbilen dituen errealitatei buruz aritzeak asko lagunduko dio ikasten duena esanguratsuki ikas dezan. Ezagutzen eskurapena eduki berriari esanahia lotzean lortzen da. Irakasleari ikas prozesuarekin sinkronizatuta aritzea eskatuko zaio. Ikasleari laguntza eman korra eta egokia eman behar dio. Horretarako ikasgaiak zentzua izan behar du. Koherentea izan. Esanahiduna eta adimen estrukturan integratzeko egokia. Jarduerak zentzua izan dezan, hiru ezaugarri bete behar ditu: ikasleak zer egin behar duen aurretik jakin behar du. Ikasleak bere aurrezagutzak martxan jarri behar ditu eta bere ikas prozesuaren bilakera eta emaitzetan parte hartu behar du.

Gaiek, noski, bere interesa hobeto piztuko dute bere alorrean gertatzen diren egoeretan oinarrituta badaude. Honek ez du esan nahi eskolak monotematikoak izan behar direnik; ikasleak nahi, desio, behar eta irrika ezberdinak izango baititu. Hau da, postaria, gutunak banatzeaz gain, ama, kirolzalea, irakurzalea, eta beste hainbat gauza ere izango da. Gure helburua, lehen esan bezala, euskaldun osoak sortzea da.

Helburuak lorgarriak izan behar dira. Ikasleak berak ere horiek proposatzen eta zehazten laguntzen badu, guretzat laguntza handia izateaz gain, bere inplikazioa lortuko dugu.

Finan, EPK delakoa euskaltegi bakoitzak egin beharrean, kurrikuluaren aplikazioak arlo ezberdinetako plangintzen beharretara bidera-

Horretarako ikasleari inguru berriak eskaintzeaz gain, bere ingurua ere euskalduntzen ahalegindu behar gara eta, aldi berean, ikaslearengan euskara erabiltzeko motibazioa piztu. Euskaltegian euskara maila egokia ematen lagundu behar zaio ikasleari, baina aldi berean, bere ingurunean eragin behar da. Horretarako planifikazio orokorrago bat behar-beharrezkoa izango da.

*Ikas-prozesua ikasleari
begira egiten da.
Estrategian asmatzean
dago koska. Gure ustez
berebiziko garrantzia
dauka atal honek.
Ikasleak arlo edo gune
baten hizkuntz
plangintzaren parte
sentituz, bere bidearen
nondik norakoei
garrantzia emango die,
markatu beharreko
helburuei eta jorratu
beharreko alderdiei
erreparatuz. Bere bidearen
adierazlerik garbiena,
eskuratzen duen gaitasun
komunikatiboa izango da
eta, ondorioz,
plangintzaren barruan
bete ditzakeen funtzio
berriak.*

tzea litzateke egokiena. Zalantzarik gabe, herriak oso gune garrantzitsuak dira euskalduntze prozesuan, baina gizarte egitura eta ikasleen motibazioei erreparatzea besterik ez dago konturatzeko dibertsifikazio kurrikularra behar-beharrezkoa dela eraginkorrek izateko.

Dena dela, Europatik ere, ekarpen berriak datozkigu hizkuntzaren irakaskuntzan gabiltzanoei zenbait tresna eskainiz. Azter dezagun bada kultura aniztuna eta eleaniztuna den Europan, hizkuntzaren irakaskuntzan dabilen makina bat profesionalen lanaz burututako Europako Erreferentzi Maila Bateratua.

Argi dago, gure hizkuntzaren egoera kontuan hartu gabe ezin dela tresna hau aplikatu, normalizatu gabeko egoeran dagoen hizkuntzaz ari baikara. Zalantzarik gabe, Frantzia ingelesa ikasten duenaren egoera eta Euskal Herrian euskara ikasten dutenena ez dira berdinak. Baina, hala ere, baditu geurera oso aplikagarriak diren alderdi asko, eta batez ere, hizkuntza ikasten duenaren beharrak eta baldintzak antzematen lagun diezaguke. Azpimarragarria da Erreferentzia hitza, hau da, egoera ezberdinetara (hizkuntzaren egoera, bitartekoak, ikaslearen baldintzak eta abar) egokitu beharreko tresna da. Etengabeko ebaluaketa eta neurketaren ondorioz, geurera aplikatutako sistema era genezake, Europako Erreferentzi Markoari (aurrerantzean EEMB) berari ekarpen garrantzitsuak eginez.

EEMBn, alde batetik ikasten den hizkuntzaren testuinguru soziokulturala kontuan hartzea premia kotzat jotzen da, bestetik, modu orokorrean, ikasleak aurrera egiteko beharrezkoak dituen gaitasunak modu mailakatuan deskribatzen dira. Gaitasunen deskribatzaile orokor hauek oso lagungarriak izango dira ikasle bakoitzaren perfilari aplikatzeko, bere beharrak eta baldintzak kontuan hartuz eratuko baitira.

Testuinguruari dagokionez, arloak, lekuak, erakundeak, pertsonak, objektuak, gertaerak, jarduerak eta testuak bereizten ditu. Argi ikus daiteke banaketa honen eta EBPn eta Bai Euskarari Plan Estrategikoaren arteko lotura. Elementu hauek guztiak baliatuko ditugu ikas-prozesua antolatu eta esanguraz jantzitako jarduera didaktikoak antolatzeke.

Demagun arlo publikoaren barruan erakundea osasun publikoa dela eta lekua zonalde euskaldun batean dagoen ospitalea dela. Pertsonak, sendagile, erizain, laguntzaile, zeladore, garbitzaile, gaixo, bisitari, administrari, zuzendaritzako partaideak eta abar izango dira. Objektuak, inprimakiak, botikak, osasun-tresneria, arropa... Gertaerak gaixoiari harrera egitea, informeak egitea, gaixoak lasaitzea... Jarduerak, informazioa ematea, datuak eskatzea, formularioak betetzea, minbiziaren aurkako txertoaren azalpen teorikoa jendaurrean azaltzea... Testuak, informe medikoak, ziurtagiriak, oharrak...

Ekintzetan oinarritzen da, ikaslea gizarte eragiletzat hartzen baita. Ingurune eta jarduera jakinetan zeregin (ataza) batzuk bete behar baititu. Baina bere eragile izate horretan elementu askok hartzen dute parte, denak ere elkarri lotuta: **hizketa ekintzak hizkuntzaren jardueretan**

gauzatzen dira. Hizkuntzaren erabiltzaileak, gizarte eragilea, **gaitasun orokor** eta **komunikazio gaitasunak** biltzen ditu bere baitan. Egin beharreko **atazak** egiteko bere hizkuntz jarduerak **testuinguru** batean gertatzen dira gai edo **arlo** batzuen inguruko **testuak** (ahozkoak zein idatzizkoak) ekoiztuz. Horretarako **estrategia** batzuk erabili behar dira.

Hizkuntzaren erabilera guztiak alderdi hauekin loturik egongo dira. EEMBN banan-banan biltzen dira atal guztiak, eta ikasleak hauetako bakoitzean eman beharreko urratsak deskribatuz, helburuak zehazteko, prozesua antolatzeke eta ondoren ebaluatu beharrekoa zedarrizteke tresna paregabea eskaintzen zaigu.

EEMBK kalifikazio partzialen deskribapena bultzatuko du, trebetasun batzuek besteek baino garrantzi handiagoa izango dutenerako. Bai Euskarariren “Zerbitzua euskaraz” ziurtagirian, adibidez, langile batzuek ahozko elkarreragina, irakurmena eta idazmena baino askoz gehiago landu beharko dute.

Horrela A1, A2, A2+, B1, B2, B2+, C1, C2 mailak bereiz ditzakegu (erreferentziazkoak), edo maila zehaztuagoetan beharrezkoa ikusiz gero. Hauen berezitasunak, kasuan kasuko deskribatzaileen bidez emango dira. Deskribatzaile hauek hizkuntz trebetasunei, komunikazio jardueri, hauek burutzeko estrategiei eta komunikazio gaitasunei egiten diete erreferentzia.

Adibidez, trebetasunei dagokienez, ahozko/idatzizko trebetasun sortzaile/hartzaile/elkarreraginezkoa bereizten ditu. Hauen deskribatzaileen ondoren, bakoitzaren bitartez burutu ohi diren hizkuntz jardueren eskala mailakatuak ematen ditu eta hauetan lor daitezkeen helburu ezberdinak deskribatu. Azkenik jarduera hauek burutzeko erabili beharreko estrategiak bereizten ditu. Hauei guztiei, jakina, guk geuk ikaslee-kin batera identifikatzen ditugun jarduerak gehitu beharko genizkieke, tokian tokiko beharretara egokituz.

Deskribatzaileen bitartez, programaziorako, ebaluaziorako, auto-ebaluaziorako eta egiaztagirien bateratzerako tresna lortzen dugu. Deskribatzaileak eta erreferentzia maila bateratuak dira, zalantzarik gabe, erabiltzaileek gehien baliatuko dutena. Deskribatzaile hauek zabalak dira, eta tokian tokiko berezitasunei egokitu behar zaizkie. Jakina, gure kasuan plangintza bakoitzean, xehetasunez osatu beharko lirateke.

Gainera, EEMBK ebaluazio-tresna ezberdinak eskaintzen dizkigu: auto-ebaluazio, irakaslearen ebaluazio eta kanpo-ebaluaziorako. Ebaluazioa, gainera, arlo guztietan egin beharreko ariketa da. Ikas/irakas prozesuan parte hartzen duen edozein arlo ebaluatu behar da (metodoak, ikaslearen asebetetasuna, estrategiak...). Noski, baita hizkuntz gaitasuna ere. Honek aurrera egiteko aukera emango digu, egindako lanaren emaitzak aztertu, neurriak hartu eta egokitzapenak egitea ahalbideratuz. Argi dago nolabaiteko agiriak eman behar direla. Ahal den neurrian ikasleen gaitasunak modu enpirikoan frogatu behar dira.

*Alderdi
psikopedagogikotik
begiratuta, ikasketa
esanahiduna bultzatzen
da. Ikasleari hurbilen
dituen errealitateei buruz
aritzeak asko lagunduko
dio ikasten duena
esanguratsuki ikas dezan.
Ezagutzen eskurapena
eduki berriari esanahia
lotzean lortzen da.
Irakasleari ikas
prozesuarekin
sinkronizatuta aritzea
eskatuko zaio. Ikasleari
laguntza emankorra eta
egokia eman behar dio.
Horretarako ikasgaiak
zentzua izan behar du.*

Baditu geurera oso aplikagarriak diren alderdi asko, eta batez ere, hizkuntza ikasten duenaren beharrak eta baldintzak antzematen lagun diezaguke. Azpimarragarria da Erreferentzia hitza, hau da, egoera ezberdinetara (hizkuntzaren egoera, bitartekoak, ikaslearen baldintzak eta abar) egokitu beharreko tresna da. Etengabeko ebaluaketa eta neurketaren ondorioz, geurera aplikatutako sistema era genezake, Europako Erreferentzi Markoari (aurrerantzean EEMB) berari ekarpen garrantzitsuak eginez.

EEMBk, hala ere, berebiziko garrantzia ematen dio ikaslearen auto-ebaluazioari. Zentzu horretan, auto-ebaluaziorako deskribatzaile batzuk proposatzen ditu. Hauen bitartez ikaslea bere egoeraz jabetuko da eta, aldi berean, bere ikas prozesuaren inguruko kontzientzia hartuko du. Honek aurrerapausoak baloratzea ahalbideratuko dio. Honetarako tresnarik ezagunena Portfolioa da. Norberarena den tresna honek autoebaluazioaren bidez, ikasleari bere ikas-prozesuaren lema hartzea errazten dio. Ikastea modu positiboan ikustea eragingo dio eta esfortzu handiagoa egitera bultzatuko du. Ikasitakoak ematen dizkion aukerei erreparatuko die, izan ere, gaitasun komunikatiboa eskuratu ahala gauza berriak egiteko ahalmena duela ikusiko du. Irakaslearen ebaluazioetan eta kanpo-ebaluazioetan ere izango du horrek oihartzunik.

Honek guztiak, zalantzarik gabe, egokitzapen izugarria eskatzen du, bai ikas prozesuari dagokionez, bai euskaltegien antolaketari dagokionez. Euskalduntze-alfabetatzean aldaketa sakonak gertatu behar dira. Aditu guztiek diote Europako Erreferentzi Markoari jarraituz lan egiteak egundoko txip aldaketa eskatuko lukeela. Irakasleek ikaragarritzko prestakuntza plana beharko genuke, eta ikasleengan ere aldaketa eskatuko luke. Dena dela, zalantzarik gabe, bide horri jarraitu ahal izateko, egungo agirien sistema aldatu beharko litzateke. Maila ezberdinak ezartzea eta horiek egiaztatzeke agiriak beharrezkoak badira ere, neurgailuak egokitzea funtsezkoa izango da.■